

BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARINI O'QITISHDA ZAMONAVIY INNOVATSION TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH

Mo'minov I.X.

Termiz davlat pedagogika instituti

Boshlang'ich ta'limda matematika va ona tili kafedrasi o'qituvchisi

Tayanch so'zlar: innovatsiya, nazariy-metodologik asoslar, psixologik ta'sir, shakl, vosita, kommunikativ, kreativlik, model, tahliliy ko'nikma, texnologiya.

Ключевые слова: инновация, теоретико-методологические основы, психологическое воздействие, форма, мотор, коммуникативность, креативность, модель, аналитические навыки, технология.

Key words: innovation, theoretical-methodological foundations, psychological impact, form, medium, communicative, creativity, model, analytical skills, technology.

РЕЗЮМЕ:

Ushbu maqolada boshlang'ich sinflarda innovatsion pedagogik texnologiyalardan foydalanishning nazariy-metodologik asoslari mantiqiylik, tezkorlik, kreativlik imkoniyatlari asosida takomillashtirilganligi, boshlang'ich sinf darslarida innovatsion pedagogik texnologiyalardan foydalanishning ma'qbul shakl, vosita va usullari kommunikativ va tahliliy ko'nikmalar, psixologik ta'sir ko'rsatish ko'nikmalari, mazmunini shakllantirish modeli asosida takomillashtirilganligi yoritib berilgan.

РЕЗЮМЕ:

В данной статье показано, что теоретико-методологические основы использования инновационных педагогических технологий в начальных классах совершенствуются на основе возможностей логичности, быстроты, креативности, что приемлемая форма, средства и методы использования инновационных педагогических технологий на уроках начальных классов совершенствуются на основе коммуникативно-аналитических навыков, навыков психологического воздействия, модели формирования содержания освещено.

SUMMARY:

This article highlights the fact that the theoretical and methodological foundations of the use of innovative pedagogical technologies in primary classes are improved on the basis of the possibilities of logic, speed, creativity, the acceptable form, means and methods of using innovative pedagogical technologies in primary classes are improved on the basis of communicative and analytical skills, psychological impact skills, content formation model.

Kirish. Hozirgi vaqtda innovatsion pedagogik texnologiyalarni qo'llashda zamonaviy axborot texnologiyalari keng imkoniyatlar yaratmoqda. Innovatsion

texnologiyalar hamda zamonaviy uslublar ta'limning sifat va samaradorligini oshirib, raqobatbardosh kadrlar tayyorlashga xizmat qiladi. Mazkur innovatsiyalarning samaradorligi ko'p jihatdan ta'lim muassasasida amalga oshirilayotgan innovatsion faoliyatning to'g'ri tashkil etilganligiga bog'liqdir.

O'zbekistonda ta'lim sohasidagi kuchli va izchil siyosat, bir tomondan, jahon ta'lim standartlarining yuksak darajasiga erishishga qaratilgan, ikkinchi tomondan esa xalqimizning ma'naviy-madaniy qadriyatlari va o'ziga xosligini hisobga oladi.

Mamlakatimizda ta'lim sohasida olib borilayotgan islohotlar ta'lim tizimini to'liq axborotlashtirishni, o'qitish mazmunini qayta ko'rib chiqish, o'quv fanlarini o'qitishda innovatsion-pedagogik texnologiyalardan samarali foydalanish asosida tashkil etishni taqozo etmoqda. "O'zbekistonning Taraqqiyot strategiyasida Maktab o'qituvchilarini belgilangan xalqaro standartlar asosida bilim va ko'nikmalarga ega bo'lishini ta'minlash ta'lim muassasalari faoliyati sifati va samaradorligini oshirish ustuvor vazifa etib belgilangan. Bu o'z navbatida ta'lim muassasasida yagona axborot ta'lim muhitini shakllantirish, o'quv-me'yoriy hujjatlarni fanlar innovatsion ta'lim asosida takomillashtirish, Istiqbolda ilm-fanni muntazam isloh qilib borishning ustuvor yo'nalishlarini belgilash, zamonaviy bilimga ega va mustaqil fikrlaydigan yuqori malakali kadrlar tayyorlash, ilmiy infratuzilmani modernizatsiya qilish zaruriyatini tug'diradi".[1]

Ta'lim jarayonidagi innovatsion o'zgarishlar, tizimga har qanday yangilikning kiritilishi bevosita o'qituvchi faoliyatini yangilash va o'zgartirish orqali amalga oshirilishi ham atroflicha o'rganilgan.

Asosiy qism: Darhaqiqat, ta'lim muassasasida innovatsiya jarayonlarini tashkil etishning pedagogik shartlari sifatida quyidagilar sanab o'tiladi: innovatsiya faoliyatining o'ziga xos xususiyatlarini aks ettiruvchi nazariy-pedagogik qoidalar majmuini ishlab chiqish; ta'lim muassasasining ilmiy tadqiqot salohiyatini shakllantirish; innovatsiya faoliyatini tashkil etishni ta'minlashning asosiy shartlari alohida boshqaruv jihatlari, ya'ni mazkur faoliyatni tashkil etishga yo'naltirilgan, yangilangan boshqaruv tuzilishini shakllantirish.

Respublikamiz ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotini ta'minlash, ta'lim tizimini yanada rivojlantirish va zamonaviylashtirish, ma'naviy etuk va raqobatbardosh mutaxassislar tayyorlashda innovatsion faoliyatning o'rni beqiyos. Chunki, mamlakat ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyoti barcha turlarining sifati va takomillashuvining bevosita uzkuksiz ta'lim tizimida innovatsion faoliyatning samarali tashkil etilishi bilan uzviydir.

"Raqobatbardosh mutaxassislarni tayyorlashda innovatsion yangiliklarning o'ta muhimligi, ijtimoiy-iqtisodiy faoliyat samaradorligi va natijaviyligi bevosita innovatsion faoliyat bilan chambarchas bog'liqligi, ta'lim, fan va ishlab

chiqarishning samarali integratsiyalashuvini tahminlashning asosiy dastklaridan biri ekanligi kabi ko'rsatkichlar tahlilda innovatsion menejmentning qay darajada muhimligidan dalolat beradi"[2]

Binobarin, innovatsion ta'lim texnologiyalari majmuaviy integrativ tizimlar bo'lib, ta'lim maqsadi bilan belgilangan kasbiy ko'nikma, malaka shaxs xislatlarini o'rganuvchilar tomonidan egallanishi, bilimlar o'zlashtirishga yo'naltirilgan operatsiya va harakatlarning tartiblashtirilgan to'plamini o'z ichiga qamrab oladi.

Pedagogik vazifaning belgilanishi quyidagilar bilan izohlanadi:

ta'lim maqsadlarini tahlil qilish, shu asosida o'quv fani mazmunini aniqlash;
o'quv fani mazmuni tuzilmasini ishlab chiqish va uni o'quv elementlari tizimi ko'rinishida ifodalash;

o'quv elementlarini o'zlashtirilish darajalarini belgilash;

maktab o'qituvchilarining dastlabki bilim darajasini aniqlash, bu ko'rsatkich o'quv fanining mazmuni asoslanadigan o'quv materialini o'zlashtirganlik darajasidan kelib chiqadi;

o'quv-moddiy bazasi hamda ta'limning tashkiliy shakllariga qo'yiladigan chegaralarni belgilash.

Pedagogik vazifalarning hal etilishini ta'minlovchi o'qitish texnologiyasini loyihalashga qaratilgan pedagog faoliyat ta'limning metod va vositalarini shakllantirish bilan belgilanadi. Boshqacha qilib aytganda, pedagog faoliyat uchta asosiy tashkil etuvchi turlar bilan tavsiflanadi: boshqarish turi, axborot almashinuv jarayonining turi, axborotni uzatish vositalari tiplari va bilish faoliyatini boshqarish.

"O'qitish jarayoniga faoliyat nuqtai nazaridan yondashish kontseptsiyasiga asoslanib, uni tashkillashtirishni quyidagi mantiqiy ketma-ketlik asosiga qurish mumkin. Dastlab o'quv materiali mazmunining tavsifi, uni o'rganishdan ko'zlangan maqsad (o'zlashtirish darajalari), shuningdek, pedagogik vazifaning qo'yilishi shartlari tahlil etiladi. So'ngra, o'qitishning mos ravishdagi metodlari hamda bo'lajak maktab o'qituvchilari bilish faoliyatini boshqarish sxemasi belgilab olinadi. Shu asosda o'qitish vositalarining ro'yxati tuziladi. Ushbu usul bilan hosil qilingan ta'lim metodlari va vositalari tizimi tashkiliy shakllar bilan uyg'unlashtiriladi, ya'ni texnologiya ishlab chiqiladi."[3]

"O'qitish texnologiyasi - bu tizimli kategoriya bo'lib, ilmiy ta'limotning didaktik qo'llanishiga, o'qituvchilarning innovatsion emperik yondashuvlari asosida ta'lim tizimini tashkil etish va tahlil qilishni ilmiy asoslashga, ularni rivojlantirishda yuqori natijalarga erishishga yo'naltirilgan jarayondir.

Ta'limning bu ko'rinishi quyidagi asosiy qismlardan tashkil topgan:
ta'limning maqsadi;

ta'limning mazmuni;
o'qitishning motivatsiyasi va vositalari;
o'qitish jarayonini tashkil etish;
maktab o'qituvchilari;
pedagog; faoliyat natijasi.

Ta'lim texnologiyasi o'zaro uzviy bog'langan ikki jarayonni o'z ichiga oladi:
o'qitiladigan shaxsning faoliyatini tashkil etish;
faoliyat ustidan nazoratni tashkil etish.

Ta'lim texnologiyasini o'rganishda zamonaviy elektron vositalarga to'xtalmay bo'lmaydi. Ularni ta'lim innovatsiyasining strategik elementlari deb atash mumkin. Odatiy ta'limda o'qitishning fanlararo modeli xos bo'lib unda fanlar keragidan ortiq ma'lumotlarga ega.”[3]

Innovatsion o'qitish strategiyasi ta'lim-tarbiya jarayonini shunday tashkil etishni ko'zda tutadiki unda avvalgiday pedagog etakchi element hisoblanadi, faqat uning maktab o'qituvchilariga va o'ziga bo'lgan munosabati o'zgaradi. Shu bilan bir qatorda ularning yondashuvi ham o'zgaradi.

“Innovatsion ta'lim texnologiyalar muassasalarda ta'lim berishning zamonaviy ta'lim texnologiyasidir. Bu texnologiyaning maqsadi axborot texnologiyalaridan dars samaradorligini oshirishda innovatsion usullardan foydalanish o'qituvchilarni o'z faniga bo'lgan qiziqishini kuchaytirishdan iborat bo'lib, ularning fanlarni o'rganishga ijodiy yondashuvini tarbiyalash; adabiyotlar bilan mustaqil ishlashni o'rgatish; fanlar o'rtasidagi bog'lanishdan foydalanishni ko'rsatish vazifalarini hal etish tarzida amalga oshiriladi.”[3]

Zamonaviy ta'lim texnologiyalari nomini olgan mazkur metod asosida bir qator muammolar o'z echimini topmoqda. Harakatli rasmlar, telekonferentsiya, transliteratsiya, elektron kitob kabi yangi kompyuter axborot texnologiyalari o'quv jarayonini faollashtirish uchun xizmat qilmoqda. Innovatsion ta'lim texnologiyalari nafaqat fan, balki texnikani o'rganishda ham ahamiyatlidir. Texnikani o'rganishda ushbu o'quv texnologiyasidan quyidagi tartibda foydalanishni tavsiya etiladi: mavzuga oid materialni o'qituvchilar tomonidan o'zlashtirishi uchun pedagog tomonidan texnikaviy vazifaning qo'yilishi; texnikaviy vazifani hal qilish yo'llarini ular tomonidan amalga oshirilishi.

Bunda o'qituvchilar muammoli savollar va o'zining ilmiy taxminlarini yozib boradi hamda interfaol muloqot rejasini tuzadi. Mazkur interfaol metod mashg'ulot qatnashchilarini o'zaro faolligi asosida darsni tashkil etila boshlandi. Boshlang'ich sinf darslari samaradorligini oshirishda innovatsion usullardan foydalanish o'qituvchilarning kitobdan kerakli ma'lumotni o'qib o'rganishi mustaqil ta'lim shakllaridan biridir. Uning samarasi ko'p jihatdan pedagog va ular o'rtasidagi muloqotning natijasiga bog'liq.

Demak, “interfaol metodlar katta ahamiyatga ega. Zamonaviy ta’lim texnologiyalariga oid izlanishlarning natijalari haqidagi turli dars mashg’ulotlarida aytilgan fikr-ma’lumotlar, olimlarning ibratli hayoti va faoliyati bilan o’quvchilarni tanishtirish, ularni bugungi kundagi dolzarb hayotiy masalalarni professional darajada echa olishga o’rgatish, ularda fanga bo’lgan qiziqishni shu tarzda kuchaytirish muhimdir.”[4]

Innovatsion pedagogik texnologiyalarga asoslangan interfaol usullar ta’lim jarayonida qatnashayotgan har bir o’quvchining faolligiga asoslanadi. Bu usullardan foydalanilganda bilim olish o’quvchi uchun qiziqarli hayot faolyatiga asoslanadi. Interfaol usullar qo’llanilganda o’quvchilar o’qitilmaydi, balki ularning o’zlari o’qituvchi bilan birgalikda muayyan yo’nalish va miqdordagi bilimlarni mustaqil o’zlashtiradilar.

Bu hol, ayniqsa, boshlang’ich sinf o’quvchilarida erkin fikirlash, mustaqil izlanishga rag’bat paydo qiladi. Bu shaklda uyushtirilgan ta’lim jarayoni qatnashchilari o’zaro bemalol tortishadilar, o’quv materialini buyurilganiday emas, balki o’zlari xohlaganiday erkin o’zlashtiradilar.

Ta’lim jarayoni qatnashchilari kichik guruhlarda bo’lingan holda ishlashadi. O’quv topshiriqlari alohida bir o’quvchiga emas, balki kichik guruhning barcha azolariga beriladi. O’quvchilarda jamoa tuyg’usini shakllantiradi va ularning tashabbuskorligini oshiradi.

Interfaol usullar o’z - o’zidan tasodifan paydo bo’lib qolgan emas. U XX asrning so’ngi choragida yuzaga keldi. Ta’limni interfaol usulda tashkil etish uchun insoniyat tafakkuri muayyan yuksaklikka ko’tarilishi, ilm-u fanning taraqqiyoti o’zining avj nuqtasiga yuksalishi lozim edi. Zamonaviy innovatsion pedagogik texnologiyalar ta’lim jarayonini mukammal loyihalashtirishni, aniq masalalar qo’yishni, rejalashtirilgan natijalarni amalga oshiruvchi uzviy bog’langan majmua hisoblanadi.

Zamonaviy pedagogik texnologiyalarning pedagogik jamoada muvaffaqiyatli joriy qilinishi va yaxshi samara berishi bir qator omillarga bog’liq. Ularni uchta katta guruhga ajratish mumkin: birinchi guruh omillari kiritilayotgan yangilikning mazmuni, sifati va boshqa xususiyatlari bilan bog’liq. Bunda yangilikning mukammalini, tajribada sinab ko’rilganligini va milliy - mahalliy sharoitda mosligini chuqur o’rganish va tahlil qilish muhim ahamiyat kasb etadi. Ikkinchi guruh esa yangilikni kiritishga oid yondashuv bilan bog’liq omillarni qamrab oladi: yangilik kiritishning rejalashtirilganligi, bosqichma-bosqichlikka amal qilinganligi. Uchinchi guruh ijtimoiy- psixologik omillar bo’lib, uning tarkibiga yangilikka pedagogik jamoa munosabati, rahbarlik uslubi va boshqalar kiradi.

Har qanday yangilik kiritilishini, shu jumladan, zamonaviy pedagogik texnologiyaning joriy qilinishi va zaruriy samara berishi pedagogik jamoa a'zolarining yangilikni qanday qabul qilishiga, unga bo'lgan munosabatiga bog'liq.

Odatda, yangilikning kiritilish jarayonida yangilikka nisbatan psixologik g'oya paydo bo'ladi. Psixologik g'ov yangilikka tegishli bo'lgan pedagogik jamoaning o'z yangiligiga nisbatan befarq yoki salbiy munosabatida namoyon bo'ladi. Kishilarda bunday psixologik g'ov ochiq yoki yashirin holda uchrashi kuzatiladi. Tadqiqot natijalarining ko'rsatishicha, bunday g'ov kishilarning odatdagi faoliyat uslubini afzal ko'rishi, noaniqlikdan qo'rqishi, ortiqcha ishlarning paydo bo'lishidan, innovatsion jarayonning zaruriyati yoki muhimligini tushunmasliklari bilan bog'liq.

Zamonaviy pedagogik texnologiyalarni ta'lim jarayoniga tadbiiq etish samaradorligiga pedagogik jamoa rahbarlarining yangilikka munosabati, boshqaruv uslubi, rahbar va xodimlar o'rtasidagi o'zaro munosabatlar xususiyatlari kuchli ta'sir ko'rsatadi. Pedagogik jamoa a'zolari bu yangilik haqida to'liq ma'lumotlar bilan ta'minlash hamda ularning bu zamonaviy pedagogik texnologiya munosabatini aniqlash, shu asosda bu munosabatni yaxshilashga yo'naltirilgan tadbirlar olib borish zarur.

Qator ta'lim muassasalarida o'tkazilgan tadqiqot natijalarini tahlil etish asosida zamonaviy pedagogik texnologiyalarni joriy qilish sharoitida samarali boshqaruvning quyidagi asosiy tamoyillarini ajratish mumkin:

1. Yangilik kiritishga har tomonlama tayyorlanish.
2. Yangilikning maqsadi, mazmuni va ahamiyati haqida xodimlarni to'liq, ishonchli ma'lumotlar bilan ta'minlash.
3. Yangilik kiritish haqida qaror qabul qilish, unga tayyorgarlik ko'rish va kiritish jarayonlarida tegishli bo'lgan barcha xodimlar, mutaxassislar, rahbarlarning faol qatnashuvini ta'minlash, motivatsiyalash.

Darhaqiqat, ta'lim muassasalarida innovatsiya jarayonlarini tashkil etishning pedagogik shartlari sifatida quyidagilar sanab o'tiladi.

1. Innovatsiya faoliyatining o'ziga xos xususiyatlarini aks ettiruvchi nazariy - pedagogik qoidalar majmuini ishlab chiqish.
2. Ta'lim muassasasining ilmiy tadqiqot salohiyatini shakllantirish.
3. Innovatsiya faoliyatni tashkil etishni ta'minlashning asosiy shartlari alohida boshqaruv jihatlari, ya'ni mazkur faoliyatni tashkil etishga yo'naltirilgan, yangilangan boshqaruv tuzilishini shakllantirish.

O'qituvchilarni ta'lim tizimidagi innovatsiya jarayonlariga va innovatsiya faoliyatiga tayyorlash, o'ziga xos pedagogik muammo bo'lib, uning asosida o'qituvchining o'zini o'z - o'zini kasbiy rivojlantirishga intilishi, innovatsiya

jarayonlarining ahamiyatini anglashi, o'zgarishlar va yangiliklarni mazmun - mohiyatini tushunish va mantiqan zarurligini qabul qilishi kabi omillar yotadi.

Jumladan, mamlakatimiz ta'lim tizimining hozirgi taraqqiyot bosqichi, zamonaviy pedagogik texnologiyalarni qo'llash tajribasi, milliy va tarixiy, mafkuraviy shart - sharoitlarga javob berishi, ta'limning an'anaviy modellari umumta'lim maktablarida, o'rta maxsus, kasb - hunar kollejarida sinf dars tizimi, oliy ta'lim muassasalarida ma'ruza, seminar kabi ta'lim hukmron bo'lgan vaqtda shu davrga mos keluvchi texnologiyalarni qo'llash ijobiy natija berishi shubhasiz.

Rivojlangan mamlakatlardagi ko'plab texnologiyalardan keng qo'llanilayotgan hamkorlikda o'qitish, loyihalar uslubi, tabaqalashgan o'qitish, o'quvchi papkasi kabi texnologiyalarni tanlashimizda yuqoridagi shart-sharoitlardan tashqari, taklif qilinayotgan texnologiyalarning yana bir muhim jihati shundaki, ya'ni ularning hozirgi ta'limdagi ijobiy tomonlarini saqlagan holda qo'llash imkoniyatining mavjudligidir.

Bundan tashqari, bu texnologiyalar falsafiy, psixologik, pedagogik, didaktik mohiyatiga ko'ra insonparvarlik tasnifga ega. Bularning insonparvarlik tavsifi faqat nazariy va mafkuraviy jihatdan milliy istiqloq mafkurasi talablariga mos kelishi emas, balki amaliy jihatdan ma'naviyati yuksak, barkamol insonni shakllantirishga yo'nalganligida. Ular ta'limning tarbiyaviy mazmunini kuchaytirish, ta'limning tarbiyaviy maqsadlarini amalga oshirish, o'quv materialini o'quvchilar jamoa bo'lib, bir-biriga suyanib, hamkorlikda chuqur va puxta o'zlashtirishini ta'minlash, ularning intellektual, axloqiy rivojlanishi, mustaqil fikrlashini ta'minlaydi. Shu bilan bir - biriga yordam berishi muloqotini yaxshilashga xizmat qiladi.

Hozirgi o'qitishdagi har bir ta'lim oluvchining faqat o'zi bilimni o'zlashtirishidan manfaatdorligi asosida unda shakllanuvchi raqobat, kalondimog'lik, qo'pollik, manmanlik, avtoritar xislatlardan xalos bo'lishga zamin tayyorlaydi. Bu esa bizning milliy va hozirgi ta'lim islohotimizning talablariga hamohang. Bu texnologiyalarning ta'limdagi asosiy mohiyati ta'lim oluvchi shaxsi kamoloti, tanqidiy fikrlashi hamda o'ziga xos individualligiga asoslanishi. Shu bilan birga ularning an'anaviy ta'limdagi faqat tayyor bilimlarni o'zlashtirish va ularni takrorlashga muqobil uslub sifatida xizmat qilishi. Mazkur texnologiyalar uslubiy jihatdan "O'zbek modeli"ning bosqichma-bosqich rivojlanish nazariyasiga mos kelib, ta'limni tadrijiy tarzda mohiyat e'tibori bilan zamonaviy texnologiya asosida ko'rish imkoniyatini beradi.

Ular psixologik va pedagogik mohiyati bilan insonparvarlik tavsifiga ega bo'lgan shaxsga yo'nalgan texnologiya: hamkorlikda o'qitish, loyihalar uslubi,

tabaqali o'qitish, "o'quvchi papkasi" o'z mazmun va mohiyati jihatidan o'zaro bog'liq va bir - birini taqozo qiladi va yaxlit didaktik tizimni tashkil etadi. Bular ta'lim oluvchilarni halollik, oshkoralik, boshqalarga g'amxo'rlik, saxovat, samimiyylik, o'zaro yordam ruhida tarbiyalaydi.

Shaxsga yo'nalgan ta'lim texnologiyalarini qo'llashda quyidagilarga e'tibor berish lozim:

ta'lim oluvchi tajribasi, bilimning tabaqaliligi, fanga qiziqishi, bilim saviyasi; ta'lim oluvchining psixik xususiyati (xotira, idrok, tafakkur, o'z hissiyatini boshqara olish);

fe'l-atvori va mijozining xususiyati. Bir so'z bilan aytganda, o'quvchi shaxsining o'ziga xos belgilarini e'tibordan soqit qilmasligi lozim.

Hamkorlikda o'qitish faqat ta'limiy jihatdan ahamiyatli bulmay, balki tarbiyaviy tomondan ham o'quvchilarning intellektual va axloqiy kamolotiga kuchli ta'sir qiladi. Hamkorlikda o'qitishning muhim jihati jamoaviy faoliyat ko'rsatish bo'lib, bunda o'quvchilarda o'zaro hamkorlik, bir-biriga bog'liqlik hissiyotlari, o'zaro harakatlar faoliyatini muvofiqlashtirish munosabatlari shakllanadi. Hamkorlikda o'qitish o'quvchilarning ijtimoiylashuviga, o'zaro muloqot ko'nikmalarining shakllanishi uchun muhim vosita hisoblanadi. O'quvchilarda yoshligidan bir - biriga yordam hissiyotlari rivojlanib, bu faqat darsda emas, balki yashash tarzida va butun hayoti davomida birovga yordamga kelish, har qanday muammoni birgalikda hal qilishdan quvonish kabi shaxsiy sifatlariga aylanadi. Xo'sh hamkorlikda o'qitish texnologiyasining mohiyati yoki didaktik asoslari nimada? Bu usul o'quvchilarning harakatlarini ma'lum ketma - ketlikda bajarishi bo'lib, o'qitishning u yoki bu uslublarini amalga oshirishni ta'minlaydi, yoki uslublar majmuasi bo'lib, ta'limga ma'lum yondashishni ta'minlaydigan didaktik tizim.

"O'quvchilarning bilimi va faoliyatini tashkil qilishning turli usul va vositalari umumiy mantiqi, hamkorlikda o'qitish tamoyillarni amalga oshirishga xizmat qiladi. Shu majmualar o'z navbatida hamkorlikda o'qitish texnologik asosini tashkil etadi. Faqat shunday asosda ko'rilgan didaktik tizim va pedagogik jarayonda sinalgan usul, vositalar texnologiya sifatida xizmat qilishi mumkin. Didaktik tizimning asosini o'qitish uslublari majmuasi tashkil etib, ular ma'lum nazariy asos, prinsiplarga ta'lim konsepsiyasiga asoslanadi." [5]

Tanlanadigan o'qitishning usul va vositalari hamkorlikda o'qitish g'oyasi talablaridan kelib chiqishi lozim. Hamkorlikda o'qitish texnologiyasi turli mamlakatlarda keng qo'llanilib kelinmoqda degan edik. Bunda uning hamma joyda, bir xil qolipda emas, balki turli xilda qo'llab boyitish, turli variantlar shakllanishi e'tiborga molik. Masalan, Amerikadagi Djon Xopkins universitetida komanda tarzida o'qitish keng qo'llaniladi. Bunda asosiy e'tibor ta'limning

guruhli maqsadiga qaratilib, guruh muvaffaqiyati uning har bir a'zosi mustaqil ishing natijasiga bog'liq bo'ladi.

Guruhning har bir a'zosi boshqalar bilan doimiy o'zaro hamkorlikda o'rganiladigan mavzu (muammo) ustida ish olib boradi. Guruh har bir a'zosining vazifasi birgalikda muammoni hal qilib, birgalikda bilish asosida komandaning har bir a'zosi zarur bilimlarni egallab, kerakli ko'nikma va malakalarning shakllanishiga erishiladi. Bunda butun komanda har bir o'quvchining nimaga erishganini bilishi muhim hisoblanadi. Butun guruh o'quv materialini uning har bir a'zosi egallashidan manfaatdor. Chunki butun komanda muvaffaqiyati uning har bir a'zosining qo'shgan ulushi va guruhning hamkorlikda o'z oldiga qo'ygan masala echishiga bog'liq. Hamkorlikda o'qitishning komanda tariqasida o'quvchilar faoliyatini tashkil qilish texnologiyasi quyidagi uch asosiy tamoyilga asoslanadi:

1. Har bir o'quvchining shaxsiy mas'uliyati butun guruhning yutug'i va kamchiligini belgilaydi. Bu esa guruh a'zolarining har birini boshqalar faoliyatini nazorat qilish, o'quv materialini o'rtog'ining o'zlashtirishi va tushunishiga yordamlashishiga zamin hozirlaydi. Guruh a'zolarining o'z bilimlarini turlicha baholash, nazorat qilishga tayyor turishlarini ta'minlaydi.

2. Guruhdagi har bir o'quvchining o'zlashtirishdagi teng imkoniyatlari o'z komandasiga olib keladigan ochkolari avvalgi natijalarini yaxshilash asosida amalga oshiriladi. O'zlashtirish natijalarini avvalgilari bilan taqqoslash aynan shu guruh o'quvchilari erishgan natijalarni baholash imkoniyatini beradi.

Ta'limni bunday tashkil qilishda asosiy narsa butun komandani taqdirlash va har birining shaxsiy mas'uliyatini sezishini shakllantirish. Bunda o'quvchilarning birgalikda ishlashi uchun ko'rsatma berish muhim bo'lmay, balki har bir o'rtog'ining bilim egallashidan manfaatdorlikni shakllantirish asosiy hisoblanadi. Shu bilan birga o'quvchilarning hozirgi egallagan bilimlarini avvalgi natijalari bilan taqqoslash, ularni taqdirlashga nisbatan ancha ta'sirchan hisoblanadi. Bu esa ularning shaxsiy natijalarini yanada chuqurlashtirishga olib keladi. Hamkorlikda o'qitishning komanda tarkibida ishlashning to'rt xili mavjud. Bulardan ikkitasi umumta'lim maktablarida o'qitiladigan fanlarning hammasida qo'llanilishi mumkin.

Bunda o'qituvchi yangi mavzuni tushuntirib, so'ngra o'quvchilarni guruhlarda uni mustahkamlash, hamma jihatlarini anglab olishni topshiradi. Guruhlarda ma'lum topshiriq, zaruriy tayanch tomonlarini fahmlash beriladi. Bunda topshiriq ayrim qismlarga bo'lib, har bir o'quvchi o'z qismini o'rganishi yoki aylanma tariqasida har bir o'quvchi undan keyingi qismni bajarishi tarzida bo'lishi mumkin.

Topshiriqni bajarishni guruhdagi kuchli yoki bo'shroq o'zlashtiruvchi o'quvchi boshlashi, ammo, har bir topshiriqni bajarish oshkora, ovoz chiqarib tushuntirilishi va butun guruh nazorat qilishi lozim bo'ladi. Agar topshiriq guruh uchun bir xil bo'lsa, butun guruh topshiriqni bajarib bo'lgach, o'qituvchi darsni turli guruhlarining ishini umumiy holda muhokama qilishi mumkin. Agar topshiriq turlicha bo'lsa, har bir guruh, alohida yakunlashi mumkin.

Xulosa. Boshlang'ich sinf darslarida innovatsion pedagogik texnologiyalarga asoslangan metodlardan foydalanish o'qitishning uzluksizligini ta'minlaydi, o'qitish individuallashtiriladi, o'quv materialini mustaqil o'zlashtirish uchun etarli sharoit yaratiladi. Jumladan:

1. Ta'lim - tarbiya tizimida innovatsion pedagogik texnologiyalardan foydalanishning nazariy asoslari va dars jarayonida pedagogik hamda axborot texnologiyalaridan foydalanishning hozirgi holati tahlil qilindi va o'rganildi.

2. Boshlang'ich sinflarda tabiiy fanlarni o'qitishda innovatsion pedagogik texnologiyalardan foydalanishga oid o'quv materialini tanlash tamoyillari aniqlandi.

3. Boshlang'ich sinflarda tabiatshunoslik darslarida innovatsion pedagogik texnologiyalarga asoslangan metodlardan foydalanish holati o'rganildi va tahlil qilindi.

4. Innovatsion pedagogik texnologiyalarga asoslangan darslar va ta'limning interfaol usullari o'quvchilarning darsga bo'lgan munosabatini va ilm olishga bo'lgan qiziqishini oshiruvchi muhim vosita bo'lib xizmat qilishi ilmiy jihatdan asoslandi.

5. Boshlang'ich ta'limda innovatsion pedagogik texnologiyalardan foydalanishning muhim tarbiyaviy ahamiyati shundaki, har bir darsda o'rganiladigan ilmiy tushuncha va qonuniyatlarni shunchaki o'rganib qolmasdan, balki uni keltirib chiqaruvchi sabablarni ham aniqlashga yordam beradi.

Adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 7 fevraldagi "O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha Harakatlar strategiyasi to'g'risida"gi PF-4947-son farmoni// O'zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to'plami. - T.: -2017. 6-son. 70-modda.

2. Avliyakov N.X. Zamonaviy o'qitish texnologiyalari. O'quv qo'llanma. - T.: 2001. - 68 s.

3. Mo'minov I., Eshmatov I. Boshlang'ich sinflarda interfaol metodlar //Академические исследования в современной науке. – 2023. – Т. 2. – №. 15. – С. 70-75.

4. Eshmatov I., Mo'minov I. Umumiy o'rta ta'lim maktablari boshlang'ich sinf o'quvchilarida ma'naviy-axloqiy fazilatlarini shakllantirish //Международная конференция академических наук. – 2023. – Т. 2. – №. 5. – С. 28-31.

5. Muminov Isroil Xudoyshukur ugli. (2023). The role and importance of using interactive methods in the educational process. <https://doi.org/10.5281/zenodo.7668591>.